

ΟΚΤΩ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΑ

ἀρχικὸ δαχτυλιδένιο κῦμα ποὺ ἀνάβουσε ἀπὸ τοὺς κόλπους τοῦ γεννήτορος ἥλιου σὲ μιὰ ἄγνωστη στιγμὴ τοῦ σκοτεινοῦ παρελθόντος, νὰ μεγαλώνῃ, νὰ δργανώνεται, νὰ σφύζῃ ἀπὸ παλμοὺς ζωῆς, νὰ διατρέχῃ τὴν ἀνοιξή της, τὸ θέρος της, τὸς ἀρχὲς τοῦ φθινοπώρου της· προέβλεψαν τέλος τὰ γεράματα της ποὺ ἔρχονται, τὶς τελευταῖς ήμέρες της ποὺ θάρυθιν, τὸ μοιραῖο τέλος ποὺ θὰ σημάνῃ κάποτε γιὰ πάντα . . (¹).

Δὲν θὰ ἐπαναλάβω ἔδω διτεῖναι πολὺ γνωστὸ σὲ κάθε πληροφορημένο μάτι—καὶ περίπου γνωστὸ στὸ πιὸ ἀπληροφόροτο. Θὰ προχωρήσω, τούτωντίο, μὲ δὲ τὴν ἀσφάλεια ποὺ δίνει ἡ γνῶση τῶν προβλημάτων, στὴν ἔρευνα τῆς ἐπίγειας ζωῆς—καὶ τῶν μօρφῶν ποὺ πῆρε στὴν ἐπιμράνειά της,—ἔρευνα ποὺ εἶναι τὸ κύριο θέμα καὶ ὁ πραγματικὸς σκοπὸς αὐτοῦ τοῦ κεφυλαίου.

26

Θὰ ποὺ ἐπιτραπῇ ἐν πρώτοις μιὰ παρέκβαση :

Ἡ ζωὴ, ὅπως τούλαχιστο ἐμφανίζεται στὸ ρεῦμα τῆς γεωλογικῆς ἴστορίας, εἶναι τόσο καταπειστική, ὥστε σπάνια μποροῦμε νὰ στοχαστοῦμε ἡρεμα καὶ ἀπροκατάληπτα μπροστά της. Ἐξασκεῖ ἐπάνω μας μιὰ ἐλέη τόσο ζωηρή, ὥστε συχνὰ συγκεντρώνουμε τὴν προσοχή μας μόνο σ' αὐτή, τὴν ὑψώνουμε στὴ θέση ὑψηλῆς μορφῆς καὶ τελευταίου σκοποῦ τῆς συνόλης πραγματικότητας, τὴν περιβάλλουμε μ' ἔνα μεγάλο θεῖο φωτοστέφανο, μὲ μιὰ ἀτιμόσφαιρα ἔκτὸς χρόνου, μ' ἔναν οὐρανὸ ἀποθεώσεως.

Τὰ μάτια μας,—κι δταν εἶναι γεμάτα ἀπὸ τὸ πάθος τῆς καθαρῆς γνώσεως καὶ ἔρευνας,—ἀγαποῦν νὰ ἔχουνδαζονται ἐπάνω στὸ θιαυμάσιο θέματα της. Οἱ ἔφοροι κάμποι· τὰ ἐαρινὰ λειβάδια καὶ τὰ φθινοπωρινὰ δάση· οἱ φρουντωμένοι κῆποι μὲ τὶς πλούσιες κλίμακες

(¹) Τὸ μέλλον τοῦ πλανήτου μας,—ὅπως δὲν τῶν «ἀδελφῶν» πλανητῶν καί, a fortiori, δὲν τοῦ «κόσμου»,—δὲν εἶναι ἔνας ποταμὸς χωρὶς ἐκβολές, οὗτε μιὰ πρόοδος ἐπ' ἄπειρον χωρὶς τέλος: ὑπάρχει ἔνα τελευταῖο δριο ποὺ θὰ τὸ φθάσῃ ἀναγκαστικὰ κάποια στιγμὴ—κάποια στιγμὴ ποὺ δὲν θὰ διαλέξῃ—καὶ χωρὶς ζωὴ, χωρὶς ζέστη καὶ ἀκτινοβολίες, νεκρός, ἀπολιθωμένος καὶ παγωμένος, θὰ καταφύγῃ στοὺς κόλπους τοῦ γεννήτορος ἥλιου—ποὺ κι αὐτὸς θὰ βασιλεύῃ στὸν δρίζοντα τῆς ἀνυπαρξίας γιὰ πάντα.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

τῶν φυσικῶν χρωμάτων· τὰ τριαντάφυλλα ποὺ ἀνοίγουν τοὺς κάλυκές των τοὺς γεμάτους ἀνοιξη· τὰ μπουμπούκια ποὺ οκάζουν· τὰ βλαστάρια ποὺ πετιοῦνται· τὸ ἐλαφρὸ πέταμα τῆς πεταλούδας στὸν ἥλιο· τὸ θεαματικὸ ποίημα τῶν ἀποδημητικῶν πουλιῶν ἐπάνω ἀπὸ τὶς κορυφὲς μιᾶς ἀλυσίδας μακρυνῶν βουνῶν· ἔνα πρόσωπο ποὺ ἀλλάζει ἔκφραση· δυὸ ἀγαπημένα καθαρὰ μάτια· μιὰ ώραία κόρη ποὺ φέρνει νερὸ ἀπὸ τὴν πηγὴν μιὰ ψυχὴ δειλή, νέα, βαρειά ἀπὸ προαισθήματα καὶ διψασμένη γιὰ μεγάλα πεπρωμένα· τὸ πάθος· ἡ γαλήνη· ἡ ἐλπίδα· ἡ νοσταλγία· ἡ λύπη· ἡ χαρά· μᾶς μιλοῦνε πάντοτε μιὰ γλῶσσα θεομή καὶ γλυκειά ποὺ οἱ τέχνες,—καθεμιὰ μὲ τὰ δικά της μέσα, τὶς λέξεις, τὶς νότες, τὰ χρώματα, τὶς γραμμές, . . . τὴν ἀμοινία, τὴν μελωδία, τὸ ωυθμό, τὴν προοπτικὴ καὶ τὴν ἀναλογία,—τὴν ἀποδίδουν πολὺ καλλίτερα ἀπὸ τὴν πρόσα τοῦ φιλοσόφου.

“Αλήθεια, τί βασιλικὴ ἀποστολὴ ποὺ ἔχει ἡ τέχνη καὶ μὲ πόση ἄνεση κινεῖται μέσι στὰ πλαίσια τῆς ἐπίγειας ζωῆς, μὲ πόση χάρη κυλοῦνε ἀπὸ τὸ κοντύλι της οἱ πιὸ λεπτὲς ἀποχρώσεις τῆς ζωῆς αὐτῆς, σὰν τὴν αὔγῃ ἐπάνω ἀπὸ τὸν ὅριζοντα, καὶ μὲ πόση ζωηρότητα ὥστε νὰ μὴ χάνουμε ποτὲ τὴν κεντρική της μορφή! Είμαι ἔτοιμος νὰ δεχθῶ δτι ἡ τέχνη, ἡ μεγάλη τέχνη,—ἡ ἀττικὴ τραγωδία, ἡ ἐλληνικὴ πλαστική, ἡ ζωγραφικὴ τῆς ‘Αναγεννήσεως, ἡ συμφωνικὴ μουσικὴ μεγάλου στύλου, ἡ ὑψηλὴ λυρικὴ ποίηση,—μᾶς ἀποκαλύπτει τὴ βαθύτερη οὖσία τῆς ζωῆς, μᾶς ὑποβάλλει ἐνίοτε αὐτὸ τοῦτο τὸ δραματικό παγκόσμιας φύσεως — χωρὶς τοὺς πέπλους μάλιστα ποὺ θέτει μπροστά μας ὁ «αὐστηρὸς λόγος»—μᾶς ζωογονεῖ τὸ αἴσθημα τοῦ ἀληθινοῦ — ποὺ τὸ ἀποξηραίνουν οἱ προκαταλήψεις καὶ οἱ συνήθειες,—μᾶς δείχνει τέλος ζωντανή, ὅλο παλμὸ καὶ φυσιογνωμική, τὴν ἔσωτερην ψυχὴν τῶν μορφῶν καὶ τῶν μεταμορφώσεων τοῦ σύμπαντος. *Αλλὰ ὅχι! *Η ἀλήθεια — στὴν τέχνη — δὲν βγαίνει ἐλεύθερη καὶ ἀνέπαφη ἀπὸ τὸ μαγικὸ κύκλο τῆς γνώσεως, ὅπως βγαίνει στὴν αὐθεντικὴ φιλοσοφία: ἐπενδύεται μορφὲς θελκτικὲς καὶ ἀπρόβλεπτες, ποὺ παράγει ἡ καθαρῶς καλλιτεχνικὴ ἐποπτεία καὶ μεταμορφώνεται μαγικὰ ἀπὸ τὶς ἐπεμβάσεις τοῦ καλλιτέχνου ποὺ ὁ σκοπός του δὲν ἔξαντλεῖται στὴν ἀνάγκη τῆς καθαρῆς γνώσεως ἀλλὰ ἀποβλέπει προπροπαντὸς — καὶ ἐνίοτε, ἀποκλειστικῶς — στὸ ώραῖο. *Η τέχνη δὲν εἶναι μόνο ἐνόραση, — ἐννοῶ τὴν ἐνόραση ἐκείνη, τὴν ἀπεριορίστως πλατειά, ποὺ ἡ φιλοσοφία, μὲ μιὰ αὐξουσα δύναμη πνευματικῆς ἔκφρασεως, τὴν ἔσωτερικεύει στὰ πολυάριθμα συστήματα τῆς ιστο-

οίας της⁽¹⁾.—άλλα και καλλιτεχνική κατεργασία τῆς πνευματικῆς της ἐνοράσεως ή θεωρίας⁽²⁾. Ἐγκαθιστᾶ μὲ μιὰ ἀληθινὰ μαγικὴ δεξιότητα, μεγάλα συστήματα τοῦ ἀληθιγοῦ και τοῦ πραγματικοῦ πρὸς τὸ ἴδιαν καὶ τὸ ὁραῖο, δπου δ αἰσθητικὸς θὰ καθορίσῃ ἐκ τῶν ὑστέρων τὶς συντεταγμένες. Μ' ἔνα τελευταῖο λόγο: ή τέχνη ἀγαπᾶ τὰ χρώματα ποὺ δανείζεται ἀπὸ τὴν παλέττα τῆς ἴδικῆς μας ἀποκλειστικῶς ψυχικῆς ζωῆς καὶ ἀποστρέφεται ή προσπαθεῖ νὰ σκεπάσῃ τὰ πιὸ μεγάλα μεταφυσικὰ προβλήματα τοῦ εἶναι,—τὰ προβλήματα τοῦ χρόνου, τῆς ἀναγκαιότητας, τοῦ χώρου, τῆς πρώτης αἰτίας. Ἡ προσπάθειά της ἀπλώνεται ἐκ προτιμήσεως στὸ δνειρό, στὴ φρέμβη, στὴ μνήμη, στὴ μελαγχολία, στὴν ἀναπόληση, στὴν παρατήρηση ποὺ εἶναι δυνατὸ—καὶ φυσικὸ—νὰ μὴ γίνῃ πηγὴ θετικῆς γνώσεως, στὴν συγκίνηση ποὺ δὲν πρόκειται πάντοτε νὰ γίνῃ πνευματικὴ δράση, στὴν ἡρεμη ἐνατένιση τῶν μορφῶν και τῶν χωμάτων. Καὶ εἶναι ἀλήθεια πὼς ή σονάτα αὐτὴ τῆς ἐσωτερικῆς ζωῆς, καταλάμπεται ἐνίστε ἀπὸ ἐνοράσεις μεγάλου μεταφυσικοῦ βαθμοῦ, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν σημαίνει πὼς ή τέχνη μπορεῖ νὰ μᾶς ἀρκέσῃ ή εἶναι ἵκανη νὰ σκεπάσῃ ὅλες τὶς ἀνάγκες τῆς θεωρητικῆς σκέψεως. Μᾶς μένει—και δ ὁ ρόλος τῆς φιλοσοφίας και τῶν ζωντανῶν ἐπιστημῶν εἶναι ἐδῶ σαφῆς—νὰ ἐπιχειρήσουμε μιὰ ἔρευνα ἀντικειμενική, ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τὴν ἐπιφρονή τῶν καλλιτεχνικῶν προεκτάσεων ή προσθηκῶν τῆς καθαρῆς αἰσθητικῆς ἐποπτείας, ἐλεύθερη ἀπὸ κάθε ἴδιαν, ἐπιθυμία ή προσωπικὴ προκατάληψη,—μιὰ ἔρευνα εὐθεῖα και ἀποκλειστικὴ τῆς ἐσωτερικῆς κατασκευῆς τῆς ζωῆς, τῆς προελεύσεως της, τοῦ προορισμοῦ της, τῶν βαθυτέρων της σχέσεων μὲ τὴ φύση, τὸν κόσμο, τὴ μοῖρα, τὸ σύμπαν, τὸ Θεό. Και αὐτὴ ή ἔρευνα εἶναι τὸ κύριο μέλος τῶν σκέψεων ποὺ θ' ἀκολουθήσουν . . .

(1) Ἡ τέχνη, ἐνίστε, εἶναι ἀπλῶς και μόνο ή καλλιτεχνικὴ ἡχὸ τῆς φωμαλέας μεταφυσικῆς πείρας και ἐν γένει κάθε γνώσεως μεγάλου μεταφυσικοῦ στύλ: ἐνίστε, ή καθαρὴ ἴδεα τῆς ζωῆς—και τῶν πεπρωμένων της—ἀντανακλωμένη στὸν καθρέφτη ἐνὸς ἴδεώδους ή φανταστικοῦ καλλιτεχνικοῦ χώρου.

(2) Τὸ ἔργο τῆς ζωγραφικῆς, τὸ ἄγαλμα, τὸ ποίημα, τὸ δράμα, ή μουσικὴ συμφωνία, κλίνουν πρὸς τὸν ἴδιο πάντοτε σκοπό: πρὸς τὴν καλλιτεχνικὴ κατεργασία τῆς γνώσεως—και τοῦ γνωστοῦ—και τὴν μεταμόρφωση τῆς μεταφυσικῆς συλλήψεως τοῦ πεπρωμένοῦ σὲ ὑψηλές, ὁραῖες, ἀρμονικές ἀπόψεις τῆς ζωῆς. Και στὴν πραγμάτωση τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ ἔγκειται προπαντὸς τὸ θαῦμα τῆς τέχνης.

Λοιπόν, ή ζωή—μὲ τὴ στενὴ «βιολογικὴ» ἔννοια τῆς λέξεως—ή ἔξελισσόμενη καὶ τελειοποιούμενη σχετικῶς στὴν ἐπιφάνεια τῶν στερεοποιημένων πλανητῶν⁽¹⁾, εἶναι προϊὸν ὑψηλῆς ἀναγκαιότητας. Ἀκόμη περισσότερο: εἶναι «τέρμα» καὶ «σκοπὸς» τῆς θεμελιώδους γενικῆς ζωῆς τοῦ κόσμου, ὅπως καὶ ὅσο μπορεῖ νὰ θεωρηθοῦν «τέρμα» καὶ «σκοπὸς» τῆς δργανικῆς ζωῆς ἐνὸς δέντρου τὰ φύλλα, τὰ ἄνθη ἢ οἱ καρποὶ ποὺ ἴρυται στοὺς κλώνους του.

Κάθε κόσμος, ἔλεγα, ξετυλίγει ἔνα ἔτοιμο ἔνείλημα—ἀρχέγονο ἔνείλημα μιᾶς τεράστιας πολλαπλότητας δυνατοτήτων καὶ δυναμικοτήτων—μὲ μιὰ αὐστηρὴ μάλιστα ἀναγκαιότητα καὶ τάξη ποὺ ὀνόμασα—μὲ μιὰ λέξη ποὺ τὴν ἐκφράζει μὲ μιὰ αὔξουσα προσέγγιση—«μοῖρα». Σ' αὐτὴ τὴ θεμελιώδη φρορὰ ἔξελίξεως καὶ σ' αὐτὴ τὴν ὑπέρτατη καὶ τελευταίᾳ μοῖρα ὀφείλεται ἀκριβῶς—καὶ ἀποκλειστικῶς—ή ὑπαρξη τῆς ζωῆς ποὺ ἔξελίσσεται, ἀναπτύσσεται, ώριμάζει στὴν ἐπιφάνεια τῶν ὠριμῶν πλανητῶν⁽²⁾. Προερχόμενη ἀπὸ τὴν ἀπλῆ καὶ ἔνιαία πράξη τῆς ἐκπληρώσεως ἐνὸς ἀρχέγονου συστήματος δυνατοτήτων ποὺ ὑπῆρχε—μὲ τὴ μορφὴ ἔνειλήματος ἀναρίθμητων ἐνδυνάμων ἢ αὐτοδυνάμων—στὸ ἀρχικὸ νεφέλωμα, καὶ πραγματοποιούμενη κυρίως σ' ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ πλούσια στάδια τῆς ἐκπληρώσεως, ή «ἐπιπλανητικὴ» ζωὴ ἐνσφηνοῦται στὶς ἐκάστοτε συνθῆκες τοῦ ζωντανοῦ πλανήτου, καὶ ἐπηρεαζόμενη βαθειὰ ἀπὸ τοὺς ὅρους τοῦ μητρικοῦ τοπείου ποὺ τὴν ἀνέχει, ἀναπτύσσεται, ώριμάζει καὶ τελειοῦται μέσα ἀπὸ ἀπρόβλεπτα ἐμπόδια, τυχαῖες προσαρμογές, πολικότητες, ἐλιγμούς, αὐξήσεις ἢ μειώσεις, πού, ἀν δὲν ἐπιβάλλονται ἀπ' ἔξω, δημιουργοῦνται—ἐν μέρει βέβαια—ἀπὸ αὐτὴ τούτη τὴ φύση της καὶ τὴν προέλευσή της. Μ' ἔνα νέο λόγο:

(1) Στοὺς νεώτερους ἀστεροποίητους πλανῆτες ὑπάρχει δυνάμει ἡ—τουλάχιστον στοὺς πιὸ προοδευμένους—μὲ μορφὴ φοῖκὴ καὶ μᾶλλον ἀκαθόριστη.

(2) Εἶναι σφάλμα, ἰσοδύναμο μὲ ἀδυναμία κατανοήσεως τῶν ἀπλούστερων προβλημάτων τῆς σκέψεως, νὰ θεωρεῖται ἀδύνατη ἡ «ἐπιπλανητικὴ» ζωὴ ἐκεῖ ὅπου, δὲν ὑπάρχουν ὅροι ἀνάλογοι μὲ τοὺς ὅρους τῆς γῆς. Τούναντίο, ή ζωὴ ἀντὶ εἶναι δυνατὴ παντοῦ, μὲ ὅρους ποὺ ἡ ἐπίγεια ζωὴ τοὺς ἀποστρέφεται ἐντελῶς, μὲ μορφές ποὺ δὲν ἔχουν καμμιὰ ἀναλογία μὲ αὐτὲς ποὺ ξέρουμε, μὲ χημεία, ἐπὶ τέλους, ἀνατομία καὶ φυσιολογία οιζικὰ διαφορετικές.

ὅλες οἱ πιθανὲς μορφὲς «ἐπιπλανητικῆς» ζωῆς ἔχουν μιὰ κοινὴ προέλευση—τὴν ἐσωτερικὴν ἀνάγκη τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ δυνατοῦ καὶ τῆς δαπάνης ὅλου τοῦ ἀποθέματος τῶν μεγάλων ζωτικῶν δυνά μεων—καὶ ἡ ἀπεριόριστη ποικιλία τῶν μορφῶν, καὶ τῶν κατευθύνσεων πρέπει νὰ προέρχεται ἀναγκαστικά ἀπὸ τὴ φύση καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐκπληρώσεως—ποὺ εἶναι ὁργανικὸ σύστημα τάσεων πραγματοκοιήσεως καὶ ποὺ ὠθεῖ, μοιραίως, σ' ἓνα διασκορπισμὸ τῆς ἀρχικῆς φυσικῆς προσπάθειας τοῦ κοσμικοῦ εἶναι—καὶ ἀπὸ τὴν ἀναγκαία σχέση πρὸς τὸ περιβάλλον ποὺ ἐπηρεάζει βαθύτατα τὴν προϊοῦσα τους μεταμόρφωση.

‘Η ἐπίγεια ζωὴ—κοιταγμένη ἀπὸ αὐτὴ τὴ θεμελιώδῃ ἀποψῃ ποὺ δὲν ἔξαντλεῖ μόλια ταῦτα τὸ ζήτημα—ἀνήκει σ' ἕνα ἀπὸ τοὺς ἑννέα μεγάλους κύκλους τῆς ὑπέρτατης ἐκπληρώσεως τοῦ ἥλιακοῦ ὁργανικοῦ συστήματος. Δὲν προῆλθε, ὅπως ὑπέθεσαν,—καὶ εἶναι φυσικὸ ν' ἀποθρόιψουμε ἐδῶ χωρὶς ἐλεγχο καὶ χωρὶς συζήτηση τὴν τελευταία ἄγκυρα σωτηρίας τῶν σοφῶν—ἀπὸ ἄλλους πλανῆτες ἢ κόσμους· οὔτε εἶναι προϊὸν ἐνὸς μεγάλου κύματος ζωῆς ποὺ ταξιδεύει ἀδιάκοπα ἀπὸ τὸ ἕνα ἥλιακὸ σύστημα στὸ ἄλλο, γονιμοποιώντας τὰ γειτονικὰ ἄστρα ποὺ δέχονται τοὺς σπόρους της ἢ ἀναινεώνοντας τὴ ζωὴ ἐκεῖ ποὺ ἔχει πρώτη σβύσει· οὔτε ὑπάρχει λόγος νὰ καταφύγουμε στὰ «πυροζωάρια» ποὺ μεταφέρονται μέσα στοὺς μετεωρίτες ἢ μὲ τοὺς κομῆτες καὶ ποὺ ὠφειλαν νὰ ἔχουν ἀντοχὴ ἀνάλογη μὲ τὴν καταπληκτικὴ ἀντοχὴ ποὺ δείχνουν τὰ φύκια καὶ τὰ μανιτάρια στὸ ψύχος τῶν ἀβύσσων. ‘Η ἐπίγεια ζωὴ—ὅπως κάθε ἐπιπλανητικὴ ζωὴ—εἶναι ἀμεσο προϊὸν τῆς ἐσωτερικῆς ἔξελιξεως τοῦ κόσμου ἐν γένει, εἶναι μιὰ ἀνάγκη ὁργανικῆ, ἕνα ἀμετάκλητο, μιὰ μοῖρα. ’Αναπηδᾶ ἀπὸ τοὺς κόλπους τοῦ ἀνόργανου, ἀλλὰ δὲν προέρχεται ἀπὸ κεῖ, ὅπως τὰ φύλλα καὶ οἱ καρποὶ ἐνὸς δέντρου φυτρώνουν καὶ καὶ ὠριμάζουν στοὺς κλώνους του, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀμεσο ἀποτέλεσμα αὐτῶν τῶν τελευταίων. Πρόκειται ἀκριβῶς γιὰ ἓνα εἰδος ἀβιογενέσεως ἢ αὐτόματης γενέσεως ποὺ εἶναι τόσο περισσότερο ἀληθινὴ ὅσο περισσότερο θεωρεῖται ὅτι ἡ «αἴτια» τῆς δὲν ὑπάρχει στὴν ἀνόργανη μάζα τοῦ πλανήτου,—ἀπὸ τὴν δποία ὠφειλε νὰ προέλθῃ μὲ μιὰ προϊοῦσα μεταμόρφωση,—ἀλλὰ στὴν ἐσωτερικὴ ἀδιαίρετη ἔξελιξη τοῦ κόσμου ἐν γένει, στὴ μία καὶ ἑνιαία προσπάθεια ἐκπληρώσεως τοῦ δυνατοῦ,—δυνάμει τῶν δποίων ὠφειλε ν' ἀναπηδήσῃ σ' ἓνα ἀπὸ τὰ στάδια της τὰ ἀναγκαῖα ἐσωτερικά,—ἕνα εἰδος, λέγω, ἀβιογενέσεως ποὺ γιὰ νὰ τὴν ἐννοήσουμε στὸ ἀληθινό

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

της βάθος πρέπει ν' ἀνέβουμε ώς τὴν ἀρχέγονη προσπάθεια τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ δυνατοῦ ποὺ κλίνει τὸ μυστικὸ τῆς δράσεως καὶ τῆς ζωῆς ἐνὸς κόσμου.... ἔναν εἶναι ἀλήθεια δι τοῦ ἡ Ἑλλίξη ἐνὸς κόσμου ἐπιτελεῖται πάντοτε δυνάμει μιᾶς πρωταρχικῆς φροδᾶς ποὺ τείνει μὲ μιὰ ἀναγκαιότητα πολὺ βαθειά, στὴν πραγμάτωση τεράστιου ἀποθέματος δυνατοτήτων.

Ο Pasteur ἀπέδειξε μὲ τὰ πειράματά του δι τοῦ δὲν ὑπάρχει πουθενὰ αὐτόματη γένεση ἐνόργανων ἐπίγειων ὅντων. "Οποις ἔχουν σήμερα—δφείλω νὰ τὸ ὑποχρημάτισθαι: σήμερα—τὰ πράγματα κάθε δργανισμὸς προέρχεται ἀπὸ ἕνα προηγούμενο δργανισμό; οποενīνum e vivo, μὲ τὴν παραγωγὴν κυττάρων ἀπὸ ἄλλα κύτταρα: omnis cellula e cellula." Άλλὰ ποιὸς μπορεῖ νὰ βεβαιώσῃ πῶς ξέρει ἀκριβῶς—δὲν εἶναι ἀδύνατο ἐν τούτοις νὰ διαισθανθῇ ἡ τούλαχιστο νὰ φανταστῇ—τοὺς δρους καὶ τὶς συνθῆκες αὐτοῦ τοῦ πλανήτου δταν πρωτοφάνηκαν οἱ ζῶντες ἐπίγειοι δργανισμοί; Ποιὸς ἔξ ἄλλοι μπορεῖ νὰ ἀμφισβητήσῃ τὴν ἐσωτερικὴ θέση—προϊὸν μιᾶς ἀμεσης ἐσωτερικῆς βεβαιότητας πολὺ βαθειᾶς—αὐτῆς τῆς μελέτης; Καὶ ποιὸς θὰ ἔλεγε ἐσωτερικὰ «δχι» στὴν αὔξουσα πιθανότητα τῆς αὐτόματης δργανώσεως τῶν πρωτόγονων μορφῶν, τῶν μικροσκοπικῶν θρόμβων ζωνταγοῦ πήγματος, δμοιων περίπου μὲ δ, τι εἶναι σήμερα οἱ ἀμοιβάδες, σ' ἕνα ὀρισμένο στάδιο τῆς ιστορίας αὐτοῦ πλανήτου, καὶ στὴν αὔξουσα πεποίθηση δι τοῦ ἡ παραγωγὴ αὐτὴ ἔγινε κάτω ἀπὸ δρους διαφορετικοὺς ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ὑπάρχουν σήμερα; (¹)

Βεβαιώνω ἀκόμη μιὰ φροδὰ—καὶ ὑπογραμμίζω—δι τοῦ ἡ ἐπίγεια ζωὴ προῆλθε μοιραῖα ἀπὸ τὴ γενικὴ ἐκείνη καὶ θεμελιώδη κίτηση τοῦ «ἡλιακοῦ» κόσμου ποὺ πραγματοποιεῖ—καὶ ὥφειλε ἄλλως τε νὰ πραγματοποιήσῃ—ἐπάνω στὶς γραμμὲς πολλῶν διμόκεντρων κύκλων τὰ μεγάλα ἀποθέματα τοῦ δυνατοῦ ποὺ ὑπῆρχαν ἐτειλιγμένα στὶς ἀτμίδες τῆς πρωταρχικῆς τεφελώδους ὕλης ποὺ ἀνέβλυσε ἀπὸ τοὺς κόλπους τοῦ γεννήτορος Θεοῦ. Καὶ ἀρκεῖ νομίζω ἡ βεβαιώσῃ αὐτὴ—ποὺ δὲν εἶναι ἀπλὴ βεβαιώσῃ ἄλλὰ καὶ ἀμεση ἐσωτερικὴ βεβαιότητα—γιὰ νὰ μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ σχεδιάσω στὰ δύο ἐπόμενα ἑδάφια,

(¹) Μᾶς εἶναι ἀδύνατο νὰ προσδιορίσουμε ἀκριβῶς τὴ στιγμὴ τῆς ἔξοδου τῶν ἐνόργανων μορφῶν ἀπὸ τοὺς κόλπους τοῦ ἀνόργανου. Αὐτὸ τὸ γεγονὸς τῆς ἔξοδου αὐτῆς ζαλίζει τὸ πνεῦμα μας, τόσο περισσότερο ὅσο θέλουμε νὰ συντελεῖται μὲ ἀπειρες διαβαθμίσεις ἀπ' τὸ ἀνόργανο στὸ δργανικό.

καὶ σὲ γενικὲς μεγάλες γραμμές, τὴν ἐσωτερικὴν κατασκευὴν καὶ τὶς μεγάλες κατευθύνσεις τῆς ἐξελίξεως τῆς ζωῆς αὐτῆς,—ἐξελίξεως ποὺ ἀπέληξε στὴν ἔξοχη ἔκείνη μορφὴν ζωῆς ποὺ ὑπῆρξε δοιό της καί, ἐκ τῶν ὑστέρων βέβαια, ὑπέρτατος σκοπός της.

28

Πετῶ λοιπὸν μὲ τὴν σκέψην ἐπάνω ἀπὸ τοὺς χρόνους καὶ τὶς ἐποχές. Διατρέχω τὸ παρελθόν. Καὶ προσπαθῶ νὰ συλλέψω καθαρὰ τὴν εἰκόνα τοῦ πρώτου ζωντανοῦ τοπείου ποὺ ὑψωνε ἐπάνω ἀπὸ τὰ νερὰ μιᾶς οηχοθάλασσας, γεμάτης ἀπὸ φύκια καὶ βιούχους πράσινων ἀτελῶν φυτῶν, τὶς πρωτόγονες φτέρες καὶ τὰ πελώρια ἀκούληδονα φυτά. Ἐδῶ αὐξάνει καὶ μεγαλύνεται γιὰ πρώτη φορὰ τὸ κῦμα τῆς ἐπίγειας ζωῆς. Ἐδῶ εἶναι τὸ λίκνο τῶν μεγάλων μορφῶν τοῦ φυτικοῦ βασιλείου ποὺ ἀπλώνεται σήμερα στοὺς κάμπους, ἀνεβαίνει στὶς πλαγιὲς ἢ κατεβαίνει πρὸς τὶς ἀκτὲς τῶν θαλασσῶν. Ἐδῶ ἐπέταξαν καὶ χόρεψαν τὰ πρῶτα ἔντομα, οἱ πρῶτες νυφίτσες ποὺ γνώρισε ὁ κόσμος.

Ηροχωρῶ ἀκόμη βαθύτερα στοὺς κόλπους τοῦ παρελθόντος. Καὶ σταματῶ στὰ μονοκύτταρα φυτοζωάρια ποὺ ζοῦσαν χωρὶς ἀμφιβολία στὰ βάθη τῶν θαλασσῶν τῆς ἐποχῆς των, ἀφοῦ καὶ σήμερα τὸ πρωτόπλασμα τῶν κυττάρων γιὰ νὰ διατηρῇ τὴν ζωτικότητά του ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ πολὺ νερό. Αὐτὰ εἶναι τὰ πρῶτα ἔμβια ὅντα ποὺ φάνηκαν στὸν πλανήτη μας. Ἀπὸ τὸ φυτικὸ κύτταρο, —θὰ μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ τὸ πιστεύω, —ἀπὸ τὸν πράσινο, ἐπὶ τέλους, ἀρχέγονο χλωροφυλλικὸ κόκκο, ἔκείνησε ἢ ἐπίγεια ζωὴ γιὰ ν' ἀναπτυχθῇ, νὰ μεγαλυνθῇ, νὰ μετεωρισθῇ στὶς ὑψηλὲς σημερινὲς τύχες καὶ στὶς ἀκόμη ὑψηλώτερες ποὺ τῆς ἐπιφυλλάσσῃ τὸ μέλλον. Μᾶς τὸ ἀποδεικνύουν οἱ ἐκπληκτικὲς καὶ μυστηριώδεις ἴδιότητες τῆς χλωροφύλλης. Μᾶς τὸ βεβαιώνει ἢ γενικὴ ἐξάρτηση τῆς ζωῆς τοῦ ζώου ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ φυτοῦ. Τὸ φυτό, —δὲν μοῦ μένει καμμιὰ ἀμφιβολία γι' αὐτό, —ἐπροπορεύτηκε στὴ σειρὰ τῆς ἐξελίξεως τῶν ἔμβιων ἐπίγειων ὕντων: ἀκόμη περισσότερο: ἀπὸ τὸ ἀρχέγονο στέλεχος τοῦ φυτοῦ ἀνεπήδησε ἢ κινούμενη μορφὴ τοῦ ζώου. Οἱ πρῶτοι ἐπίγειοι δργανισμοὶ ἦταν, χωρὶς ἀμφιβολία, καθηλωμένοι στὸ ἔδαφος καὶ ἀντλοῦσαν χημικῶς μὲ τὴν χλωροφύλλη καὶ τὶς οἵζες τους τὶς ἀναγκαῖες γιὰ τὴν συντήρησή τους ὕλες, διέλυαν μὲ τὴν ἐνέργειαν ἡς ἥλιακῆς ἀκτινοβολίας τὶς ἐνώσεις τοῦ ἀνθρακοῦ καὶ μεταμόρφω-

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

ναν τὶς ὁρυκτὲς ὕλες σ' ὁργανικὲς οὐσίες. Ἀργότερα,—γιὰ λόγους ποὺ δὲν μποροῦμε μὲ αὐστηρὴ ἀκρίβεια νὰ καθορίσουμε, ἐὰν δὲν εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ φορὰ τῆς ἐκπληρώσεως καὶ ἡ μεγάλη ἀφθονία τοῦ δυνατοῦ ποὺ διοχετεύθηκε σ' αὐτὸ τὸν κλάδο τοῦ ἡλιακοῦ ὁργανικοῦ συστήματος,—διαποχωρίστηκαν οἱ κινούμενοι ὁργανισμοὶ ποὺ συγκέντρωναν τεράστια ἀποθέματα δυνατοτήτων καὶ δυναμικοτήτων ποὺ ἐπεφύλαξαν ὑψηλὲς ἔξελίξεις καὶ πραγματώσεις στὴν ἐπίγεια ζωὴ. Ἀπὸ μιὰ εἰδικὴ μάλιστα ἀποψη̄ κοιταγμένη ἡ ζωὴ τοῦ ζώου, ἐμφανίζει τὴν κίνησή του ως ἀναγκαῖα συνέπεια τῶν ὅρων τῆς συντηρήσεώς του. Πράγματι: τὸ φυτὸ ἀπορροφᾶ ἀπὸ εὔθειας ὅλα τὰ στοιχεῖα τὰ ἀναγκαῖα γιὰ τὴ συντήρησή του στὴν ὁρυκτή τους μορφὴ καὶ γενικά ἔχει τὴν ἴκανότητα νὰ δημιουργῇ ὁργανικὴ ὕλη μὲ τὴν ἀνάλωση ὁρυκτῶν στοιχείων ποὺ ἀντλεῖ ἀπὸ τὴν ἀτμόσφαιρα, τὸ ἔδαφος καὶ τὸ νερό. Δὲν ἔχει λοιπὸν ἀνάγκη νὰ μετακινηθῇ. Σ' ὅποιδήποτε σημεῖο τοῦ ἔδαφους κι ἀν βρίσκεται καθηλωμένο, παθητικό, σιωπηλὸ καὶ ἀκίνητο, θὰ βρῇ τὰ ὁρυκτὰ στοιχεῖα τὰ ἀναγκαῖα γιὰ τὴ συντήρησή του καὶ ποὺ μόνον αὐτὸ μπορεῖ ἀπὸ εὔθειας νὰ τὰ ἰδιοποιηθῇ. Τούναντίο, τὸ ζῶο δὲν μπορεῖ ν' ἀπορροφῆσῃ ἀπὸ εὔθειας τὰ ἀναγκαῖα γιὰ τὴν τροφή του στοιχεῖα, τὸν ἀνθρακα πρὸ παντὸς καὶ τὸ ἄζωτο. Πρέπει λοιπὸν νὰ τὰ ζητήσῃ στὰ φυτὰ ποὺ ἔχουν τὴν ἴκανότητα νὰ τ' ἀπορροφοῦν στὴν ὁρυκτή τους μορφὴ καὶ νὰ τὰ μετατρέπουν σ' ὁργανικὲς οὐσίες. Γι' αὐτὸ εἶναι κινητικό. Ἐχει φυσικὴ ἀνάγκη τῆς κινητήριας ἐνεργητικότητας, τῶν ἐλεύθερων κινήσεων μετατοπίσεως στὸ διάστημα, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ζητήσῃ τὴν τροφή του ποὺ τὴν παρέχουν ἀμέσως τὰ φυτὰ ἢ ἐμμέσως τὰ φυτοφάγα ζῶα. Καὶ στὸ γεγονὸς αὐτὸ πρέπει προπαντὸς νὰ δρείλεται ἡ ὑπαρξη τῶν ὁργάνων κινήσεως καὶ διακρίσεως: αἰσθητήριων γιὰ ν' ἀναγνωρίζῃ τὴ λεία του, κινητήριων γιὰ νὰ τὴν συλλαμβάνῃ, νευρικοῦ συστήματος γιὰ νὰ συντονίζῃ τὶς κινήσεις του πρὸς τὶς αἰσθήσεις του. Ἀλλὰ ἡ σειρὰ αὐτὴ τῶν αἰτίων ἔξηγεῖ τὸ γεγονὸς τῆς ἀναπτύξεως τῆς κινητήριας ἐνεργητικότητας τοῦ ζώου ἢ τῆς χλωροφυλλικῆς λειτουργίας τοῦ φυτοῦ, ἀλλὰ δὲν ἔξηγεῖ τὴν προέλευσή τους. Πρέπει ν' ἀνέβουμε ως τὴν ἀρχέγονη προσπάθεια τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ δυνατοῦ γιὰ νὰ τὴν ἔξηγήσουμε . . . καὶ νὰ θεωρήσουμε τὰ ἐλευθεροκυκλοφοροῦντα καὶ αἰσθανόμενα πλάσματα ως προϊόντα τῆς ἀνάγκης πιὸ εὔκαμπτων ἀγωγῶν γιὰ τὴ διοχέτευση τοῦ δυνατοῦ, πιὸ προσιτῶν μορφῶν ὁργανώσεως γιὰ τὴ δαπάνη τῶν ἀφθονῶν ἀποθεμάτων τεράστιων

ζωτικῶν δυνάμεων ποὺ ἡ μοῖρα διοχέτευσε σ' αὐτὸ τὸν κλάδο τοῦ «ἡλιακοῦ» δργανισμοῦ.

Δὲν θὰ ἐπιμείνω στὸ σημεῖο αὐτό καὶ δὲν θὰ προωθήσω τὸ βλέμμα μου σὲ μερικὰ ἄλλα προβλήματα ποὺ θὰ διεφώτιζαν περισσότερο τὰ πράγματα, ὅπως, αἴφνης, τὸ πρόβλημα τῆς βαθειᾶς ἀναλογίας μεταξὺ τοῦ αἵματος τοῦ ζώου καὶ τῆς χλωροφύλλης τοῦ φυτοῦ, δηλαδὴ τῶν μικρῶν ἔκείνων κοκκιδίων ποὺ παρέχουν στὸ φυτὸ τὸ πράσινο χρῶμα καὶ ποὺ δὲ ρόλος τους εἶναι νῦν ἀποσυνθέτουν τὸ ἀγνθρακικὸ ἀέριο τῆς ἀτμόσφαιρας μὲ τὴ βιόθεια τῆς ἥλιακῆς ἀκτινοβολίας, καὶ νῦν ἀποθησαυρίζουν τὸν ἀνθρακα, καύσιμη ὥλη ἀπαραίτητη γιὰ τὴν κίνηση καὶ τὴ ζωὴ ὅλων τῶν ἔμβιων πλασμάτων αὐτοῦ τοῦ πλανήτου,—ἢ τὸ πρόβλημα τῆς ἀντιστοιχίας, τῆς διμολογίας ἢ ἴσαδυναμίας μεταξὺ τῆς ἀναπτύξεως τῆς χλωροφυλλικῆς λειτουργίας στὸ φυτὸ καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν νεύρων καὶ τῶν νευρικῶν κέντρων στὸ ζῶο,—ἢ τὸ πρόβλημα τοῦ ἀκριβοῦ καθορισμοῦ τῶν στοιχείων ποὺ χωρίζουν, πλησιάζουν ἢ ἐνώνουν τὰ δύο ζωντανὰ εἴδη ποὺ φάνηκαν στὸ ρεῦμα τῆς γεωλογικῆς ἱστορίας. Τὰ στενὰ δρια αὐτῆς τῆς μελέτης δὲν μοῦ ἐπιτρέπουν τέτοιες ἀναλυτικὲς ἐπεκτάσεις. Εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ κλείσω τὸ ἔδαφο αὐτό, ἐπειτα ἀπὸ ἕνα πολὺ σύντομο καὶ πολὺ γενικὸ βλέμμα στὴν ἐσωτερικὴ κατασκευὴ καὶ στὶς θεμελιώδεις λειτουργίες τῶν ἐπίγειων δργανισμῶν.

Εἶναι γνωστὸ—καὶ μακροὺ ἀπὸ κάθε ἀμφιβολία—ὅτι στὴ φύσια τοῦ γενεαλογικοῦ δέντρου τῆς ἐπίγειας ζωῆς εἶναι ἡ μικρὴ μάζα τοῦ πρωτοπλασιακοῦ πήγματος, μιᾶς συνθέσεως δηλαδὴ ὑδρογόνου καὶ ἀνθρακος μὲ ὑποτυπώδη αἰσθαντικότητα. Τὸ πρωτόπλασμα σχηματίζει, καὶ σ' αὐτοὺς τοὺς ἀπλούστερους δργανισμούς, τὸ φυσικὸ ὑπόβαθρο τῆς ζωῆς τους: εἶναι ἡ «φυσικὴ βάση» τους γιὰ νὰ χρησιμοποιήσω τὴν ἔκφραση ἐνὸς παλαιοῦ δρισμοῦ. Ἀκόμη περισσότερο: στὸ πρωτόπλασμα ἐπιτελεῖται μιὰ διπλῆ λειτουργία ἢ μεταβολισμός (ἐναλλαγὴ τῆς ὥλης) ποὺ τὸ φθείρει καὶ τὸ οἰκοδομεῖ διηγεκῶς. Ἡ ἀδιάκοπη αὐτὴ φθορὰ καὶ δόμηση ἢ, μὲ ἄλλους δρούς, οἱ ἀναβολικὲς καὶ καταβολικὲς λειτουργίες, μᾶς γίνονται ἀντιληπτὲς μὲ τὴ μορφὴ τῆς αὐξήσεως. Πράγματι, ἡ λειτουργία τῆς ἀναβολῆς συντελεῖ στὴν οἰκοδομὴ καὶ αὔξηση τοῦ ἀτόμου: τὸ πρωτόπλασμα αὐξάνει, τὰ κύτταρα μεγαλώνουν καὶ δταν φθάσουν σ' ἕνα δροισμένο μέγεθος χωρίζονται σὲ δυό, λιγότερο ἢ περισσότερο δμοια, μέρη,—τὸ φαινόμενο τῆς ἀγαπαραγωγῆς ποὺ εἶναι ἡ δεύτερη

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

μεγάλη ίδιότητα τῶν ἔμβιων ὑπάρχεων αὐτοῦ τοῦ πλανήτου. Οἱ νέοι δργανισμοί, τέλος, ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴν ἀναπαραγωγὴν τῶν πρωτόγονων κυττάρων ἔχουν τὴν ἴδια χημικὴν σύστασην, τὴν ἴδια μορφὴν καὶ φιλάνουν στὸ ἴδιο περίπου μέγεθος,—τὸ φαινόμενοτῆς κληρογομικότητας ποὺ στοὺς ἀπλούστερους δργανισμοὺς εἶναι ἀναγκαία συνέπεια τῆς ἀφομοιώσεως.

Ἐὰν περάσω τώρα στοὺς πολυκύτταρους ζωϊκοὺς δργανισμοὺς παρατηρῶ ἀκόμη μιὰ φορὰ τὴν θεμελιώδη σημασία τῆς ἐναλλαγῆς τῆς ὕλης. Τὰ ζωϊκὰ πλάσματα ἀποσχίζουν τὶς δργανικὲς ἐνώσεις ποὺ συνιστοῦν τὸ σῶμα τους, τὶς δξιδώνουν μὲ τὴ βοήθεια τοῦ δξυγόνου, ἀπορρίπτουν τὶς ἀπλούστερες ἐνώσεις ποὺ γεννοῦν καὶ τὶς ἀναπληρώνουν ἀμέσως μὲ τὴν ἀφομοίωση τῶν θρεπτικῶν οὐσιῶν ποὺ ἀντλοῦν ἀπὸ ἔξω⁽¹⁾. Ἐπίσης ἀναπαράγονται μὲ τὴ συνδρομὴ τῶν πυρηνωδῶν κυττάρων ποὺ ἔχουν τὴν ἰδιότητα νὰ ξαναγρίζουν στὴν κατάσταση ἐλεύθερων συνολικῶν μορίων καὶ νὰ προκαλοῦν ἀφέντων δλόκληρο τὸν κύκλο ἐνέργειας ἀπὸ τὸν δποῖο προηλθαν—λειτουργία ποὺ ἐπιτελεῖ πειὰ εἰδικὴ γεννητικὴ συσκευή, ἀφετηρία καὶ σύμβολο τῆς διάρκειας.

29

Μένει τώρα νὰ σχεδιάσω, σὲ μεγάλες γενικὲς γραμμές, τὴν πραγματικὴν ἔννοιαν τῆς ἔξελίξεως τῶν ἔμβιων ὑπάρχεων αὐτοῦ τοῦ πλανήτου καὶ, προπαντός, νὰ προδιαγράψω τὴν βαθειὰ σημασίαν καὶ τὴν πραγματικὴν ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπου, πιὸ εἶναι πολὺ μεγαλείτερη ἀπὸ δσο στὴν ἀρχὴν ὑπέθεται, ὥστε θὰ ἡταν δίκαιο νὰ δοίσῃ κανεὶς τὸν ἀνθρώπο τελευταῖο καὶ ὑπέρτατο λόγο τοῦ εἶναι δλητὸς τῆς ἐπίγειας ζωῆς, ἐὰν δοισμὸς αὐτὸς δὲν προϋπόθετε τὴν ὑπαρξην ὀρισμένου σκοποῦ καὶ ἐνὸς εἴδους προδιατεταγμένης ἀρμονίας ποὺ εἶναι καθαρὰ πλάσματα τῆς λογικῆς καὶ, συνεπῶς, ἀνύπαρκτα.

Ἡ ἐπίγεια ζωή, κοιταγμένη σ' ὅ,τι εἶναι αὐτὴ ἡ οὐσία της, εἶναι: α') μιὰ προσπάθεια δράσεως ἐπάνω στὴν ἀνόργανη ἐπιφάνεια τοῦ πλανήτου της, προορισμένη νὰ διευκολύνῃ τὶς λειτουργικὲς ἀνάγκες τῆς ζωτικῆς ἐκπληρώσεως,—προσπάθεια ποὺ ἀπὸ αὐτὴ τὴν φύση της δὲν ἔχει, καὶ δὲν μποροῦσε νὰ ἔχῃ, πνεῦμα καθορισμένο.

(1) Ἡ λειτουργία αὐτὴ ἐπιτελεῖται διαφορετικὰ στὰ κύτταρα τοῦ φυτοῦ καὶ διαφορετικὰ στὰ ζωϊκὰ κύτταρα.



β') ἡ βαθμιαιά συγκέντρωση μεγάλων ἀποθεμάτων τοῦ δυνατοῦ, προορισμένων νὰ ἐκπληρωθοῦν, καὶ ζωτικῶν δυνάμεων, προορισμένων νὰ δαπανηθοῦν' καὶ ἡ βαθμιαιά ἔξαπόλυσή τους στὸ ορεῦμα τῆς ἀνεπίστροφης ἐν χρόνῳ ἔξελιξεως. πραγματώσεως καὶ φθορᾶς. Εἶναι λοιπὸν φυσικὸ στὴ διπλῆ αὐτὴ προσπάθεια, νὰ σπέρνῃ μιὰ ἀπρόβλεπτη ποικιλία μορφῶν—καὶ, συνεπῶς, νεωτερισμῶν τῆς ἀνεπίστροφης ἐκπληρώσεως, (¹)— νὰ μεγαλύνεται σὲ μιὰ ἀπειρία γραμμῶν, νὰ ἐκμεταλλεύεται σὲ μεγαλεῖτερη πάντοτε κλίμακα τὸ περιβάλλον, νὰ ἐπιτελῇ εὑφυεῖς προσαρμογές, νὰ μεταβαίνῃ ἀπὸ εἰδος σὲ εἰδος καὶ νὰ μοιράζεται σ' ἓνα ἀνυπολόγιστο πλῆθος ζωῶν, νὰ στρέφεται ἐπὶ τέλους συγχώτατα γύρῳ στὸν ἑαυτό της, ώσταν νὰ ὑπνωτίζεται ἀπὸ τὰ μαγικὰ ἀποτελέσματα τῆς δράσεώς της, καὶ νὰ σκύβῃ ἐνίστε μὲ μητρικὴ στοργὴ στὰ ἐφήμερα καὶ τυχαῖα πλάσματά της, κάνοντας μιὰ ὑπέρτατη ἀλλὰ μάταιη προσπάθεια νὰ μονιμοποιήσῃ τὴν ὑπαρξή τους ἢ τουλάχιστο νὰ τὴν παρατείνῃ. Ἡ ἔξελιξη, κοιταγμένη ἀπὸ μιὰ τέτοια σκοπιά, δὲν ἔχει πιὰ τίποτα τὸ μυστηριῶδες. Εἶναι φυσικὸ ἀποτέλεσμα τῆς ζωτικῆς ἐκπληρώσεως. Εἶναι στὸ βάθμος, μιὰ μορφὴ τῶν ἐπίγειων πεπρωμένων ποὺ ἐκφράζουν τὶς ἀνάγκες τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ «ἥλιακοῦ» κόσμου σ' ἓνα ἀπὸ τοὺς μεγαλοπρεπεῖς κλώνους του. Ἡ ἐκπλήρωση αὐτή, στὴν ἐπιφάνεια τουλάχιστο τοῦ πλανήτου μας, δὲν ἔμεινε στὴ μορφὴ τῆς φυτικῆς ζωῆς, τῆς βλαστήσεως, ποὺ εἶναι ἵσως ἡ ἐπικρατέστερη μορφὴ ζωῆς στὸ σύνολο τῶν ἀνάλογων ἥλιακῶν συστημάτων, ἐὰν θεωρηθῇ ὅτι ἡ βεβαίωση αὐτὴ ἔχει πακούει ἀπειρούς δυνατούς τρόπους ἔξωτερικῆς πραγματώσεως, ἀπεριόριστες ποικιλίες θεμελιώδους ἐκδηλώσεως, ἀνάλογες μὲ τὰ ἀτομικὰ πεπρωμένα τους· ἀλλὰ ἐπροχώρησε στὴ ζωϊκὴ ζωὴ ποὺ ἐφθασε ὑψηλὲς βαθμίδες ἀναπτύξεως καὶ ποὺ ἔμελλε νὰ δώσῃ ἐλεύθερες διεξόδους στὴν ἀνάγκη τῆς ἐκπληρώσεως καὶ διεικόλυνε τὴν ἐμφάνηση τοῦ ἀνθρώπου, παράξενης ζωϊκῆς μορφῆς ποὺ μετεωρίστηκε σὲ ὑψηλὰ πεπρωμένα, ἀποτέλεσε σταθμὸ δχι μόνο στὴ ζωὴ τῆς γῆς ἀλλὰ στὴ ζωὴ δλου τοῦ ἥλιακοῦ κόσμου, δπως καὶ φαινόμενο μοναδικὸ στὴν ἱστορία τοῦ δλικοῦ σύμπαντος. Γιατὶ εἶναι ἔνδεχόμενο νὰ ὑπάρχουν ἀναρίθ-

(¹) 'Υπενθυμίζω τὶς σκέψεις ποὺ διετύπωσα στὸ προηγούμενο κεφάλαιο καὶ σημειώνω ὅτι ἡ ἐπίγεια ζωὴ, σ' ὅ,τι ἔχει τὸ οὐσιαστικὸ καὶ τὸ πραγματικὸ, εἶναι συνδυασμὸς μιᾶς ἀπειρίας ἔνδεχόμενων, ἀπροσδιόριστων, τυχαίων, ἀπρόβλεπτων καὶ πάντοτε νέων ἀποτελεσμάτων τῆς ἐκπληρώσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

μητες ἄλλες μορφὲς ζωῆς, μὲ πλουσιώτερη «ζωτικότητα», μὲ ἵκανότητες, ἀγνωστες ἢ ἀπροσπέλαστες ἀπὸ μᾶς, ποὺ τοὺς ἐπιτρέπουν νὰ ἔχουνται ἀλλεύονται σ' ἀπεριορίστως μεγαλείτερη κλίμακα τὸ φυσικὸ τοπεῖο, ὅπου ἀπλώνουν τοὺς πλοκάμους τῆς ὑπάρχεως των, καὶ νὰ δργανώνουν εὐκολότερα τοὺς ὅρους ἢ τὶς ἔξωτερικὲς προϋποθέσεις τῆς ζωῆς των· ἀλλὰ ἐδῶ γιὰ πρώτη φρονά ἔγεννήθηκε ἐνα ὃν ἵκανὸ νὰ προβλέψῃ τὸ πεπρωμένο του καὶ γὰ ἐμβαθύνῃ στὶς τελευταῖς καὶ ὑπέρτατες προϋποθέσεις του—ἱκανὸ γιὰ ὑψηλὲς πτήσεις ποὺ ὑπερακοντίζουν τὸ πεπρωμένο του καὶ, ἐνίοτε, ὅταν συγκεντρώνῃ πλούσιες καὶ ἀνοιχτὲς προϋποθέσεις καθαρῆς πνευματικῆς βιώσεως, τὸ ὑπερνικοῦν. Ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀποψη ὃ ἀνθρωπος μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ «τέλος» καὶ «τελείωση» τῆς ἐπίγειας ζωῆς. *Τυχαῖο* προϊὸν τῆς ἐκπληρώσεως ἀνυπολόγιστου πλούτου δυνατοτήτων ποὺ διοχετεύθηκαν σ' αὐτὸν ἀλάδο τοῦ «ἥλιακοῦ» κόσμου, ἀνοίγει μιὰ ἐποχὴ ἀπὸ τὶς πιὸ γνωμες καὶ πιὸ μεγάλες στὴν ἴστορία τοῦ πλανήτου μας. Κέντρο πάγκοσμιας προοπτικῆς, μικρόκοσμος ἵκανός,— χάρη στὴν ἐλεύθερη καὶ εὔκαιμπτη συνείδησή του⁽¹⁾, ποὺ στηρίζεται στὴν ὑπεροχὴ τοῦ ἔγκεφάλου του, ἕρείσματος ἐνὸς ἀπειρούν ἀριθμοῦ κινητήριων μηχανισμῶν,— νὰ ὑπερπηδῇ τὰ ὅρια τοῦ περιβάλλοντός του καὶ νὰ εἰσχωρῇ στὸ μυστήριο τοῦ μακροκόσμου, εἶναι ἐνα μεταξὺ ὅλων τῶν ἀλλων θαυμάτων τοῦ ὅρατοῦ ἢ τοῦ ἀπρόσιτου στὸ ἔξωτερικό μας μάτι ὅλικοῦ *Σύμπαντος*. Εἶναι βέβαιο πὼς δὲν θὰ ὑπερνικήσῃ ποτὲ τὴν ἀνώτερη μοῖρα ποὺ τὸν ἔξετίναξε ὡς ὃν παροδικὸ στὴν ὑπαρξη, ἀλλὰ θὰ ἔχῃ ἐσαεὶ τὴν τιμὴ ὅτι ἡθέλησε— καὶ ἐπεδίωξε — νὰ τὴν ὑπερνικήσῃ καὶ ὅτι ἐπέτυχε μερικὲς στιγμὲς ἐλευθερίας. . .

Ἄλλὰ ἂς ξαναγυρίσω στὴν ἀφετηρία μου. Μὲ δποιαδήποτε, ἐλεγα, μορφὴ — ἢ ἔσωτερικὴ κατασκευὴ — κι ἀν παρουσιάζεται ἢ ἐπίγεια ζωὴ στὸ σύνολό της, προορισμός της εἶναι νὰ ἐκπληρώσῃ τὶς ἀνυπολόγιστες δυνατότητες ποὺ διοχετεύθηκαν στὸν ἀλάδο αὐτὸν τοῦ ἥλιακοῦ ὁργανικοῦ στοτήματος, νὰ δαπανήσῃ ἐνα τεράστιο ποσὸ ζωτικῶν δυνάμεων ποὺ ἀντλεῖ ἀπὸ τὴν οἰκα του, ν' ἀποθηκεύσῃ ἐπὶ τέλους σημαντικὲς ποσότητες δυναμικῆς ἐνέργειας ποὺ τὴν ἀντλεῖ ἀπὸ εὐθείας ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ νὰ τὴν δαπανήσῃ, μέσα στὰ ὅρια καὶ στοὺς ἀξεπέραστους φραγμοὺς ποὺ διαγράφει ἢ μοῖρα, σ' ἀπειρες

(1) Στὸ ἐπόμενο κεφάλαιο θ' ἀναζητήσουμε τὴν πρώτη πηγή της, καὶ θὰ δοκιμάσουμε νὰ τὴν φωτίσουμε...

τυχαῖες κινήσεις στὸ διάστημα. Τὸν προορισμὸν αὐτὸν ἐπιτελεῖ τελειότερα τὸ ζῶο καὶ γι^ρ αὐτὸν ἐδῶ παρατηρεῖται ἔξελιξη πρὸς ὑψηλώτερες φυσικὲς μορφὲς καὶ πραγματώσεις ποὺ εἶγαι ἀδύνατο νὰ φθάσῃ τὸ φυτό, καθηλωμένο ὅπως εἶναι, ἀκίνητο καὶ ἀναγκασμένο νὰ συστορεύῃ ἐπὶ τόπου τὴν κατανυλώσιμη ἐνέργεια.

Ἐὰν ἦταν δυνατὸν νὰ πάρουμε τὴν θέση μερικῶν τρηματικῶν ποὺ δὲν ἄλλαξαν ἀπὸ τὴν σιλούρια ἐποχὴ καὶ ὑπῆρξαν ἀκούσιοι μάρτυρες τῶν ἀνατροπῶν καὶ τῶν ἔξελίξεων αὐτοῦ τοῦ πλανήτου, θὰ ἐβλέπαμε ἀσφαλῶς ἔνα χάος ζωντανῶν ἀτομικῶν μορφῶν νὰ δργανώνονται βαθμηδὸν σὲ εἰδη καὶ μιὰ συνεχῆ ἔξελικτική κίνηση, σὲ διάφορες βέβαια γραμμές, ποὺ τὸ γιατί; καὶ τὸ πῶς; δὲν θὰ μποροῦσε νὰ ἔξηγηθῇ μὲ τὴν ἐνότητα συνθέσεως, τύπου, σχεδίου, σκοποῦ, ἄλλὰ μὲ τὴν ταυτότητα τῆς προελεύσεως, τῆς ἐσωτερικῆς λοιπὸν ἀνάγκης γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τῶν μεγάλων ἀποθεμάτων τοῦ δυνατοῦ,—ἀνάγκης ποὺ ἐκάλεσε στὴν ὑπαρξη τὴν ἐπίγεια ζωὴ στὸ σύνολό της, ἐδημιούργησε τὴν αὔξουσα ἀντίθεση τοῦ φυτοῦ καὶ τοῦ ζώου, τὸν ἀτομικὸν τύπους, τὰ εἴδη καὶ τὰ γένη. Σ' αὐτὴ τὴν κλίμακαν ἀνθρωπος θὰ εὑρισκε ἀσφαλῶς τὴν προνομιοῦχο θέση του, ἄλλὰ δὲν θὰ τὴν κατελάμβανε ὡς δν εύνοημένο ἀπὸ τὶς ἀνάγκες τῆς πραγματώσεως ἐνὸς ὀρισμένου σκοποῦ ἢ σχεδίου, ἄλλ' ὡς τυχαῖο ἐκβλάστημα τῆς ἐκπληρώσεως στὴν ἐπιφάνεια αὐτοῦ τοῦ πλανήτου ποὺ ἔμελλε, μὲ τὴν ἀπροσδόκητη εἰσβολὴ τῆς ψυχῆς, νὰ μεγαλυνθῇ, νὰ φθάσῃ στὰ ὑψηλὰ πεπρωμένα ποὺ πραγματοποιεῖ ἢ τείνει νὰ πραγματοποιήσῃ. . .

Δὲν θὰ δοκιμάσω ἐδῶ τὴν στερεότητα τῆς ἀλυσίδας ποὺ ἐδημιούργησε ὁ Darwin καὶ ποὺ οἱ κοῖκοι της ἐνώνουν τὸν πολύποδα καὶ τὸν ἀνθρωπο, τὸ φυτοζωάριο καὶ τὸν Πλάτωνα ἢ τὸν Νεύτωνα. Θὰ παρατηρήσω μόνο πῶς ἡ ἀρχὴ τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς ποὺ διατηρεῖ τὶς εύνοιούμενες ἀπὸ τὸ περιβάλλον ποικιλίες, τὶς ποικιλίες ἐπὶ τέλους ποὺ παράγονται στὰ ἀτομα μὲ τὴν πάροδο τῶν αἰώνων, ποὺ ἀσφαλίζει τὴν μεταβίβαση τους μὲ τὴν κληρονομικότητα καὶ ἐπιτρέπει τὴν νίκη στὸ μεγάλο ἀγῶνα τῆς ζωῆς, δὲν ἀρκεῖ γιὰ νὰ ἔξηγήσῃ τὴν ἔξελιξη τῆς ἐπίγειας ζωῆς. Ἡ φυσικὴ ἐπιλογὴ καὶ ὁ ζωτικὸς ἀνταγωνισμὸς—προϊὸν τῆς ἀφειδίας τῶν ἀτομικῶν μορφῶν ἢ τῶν εἰδῶν, τῆς μεγάλης γονιμότητας τῆς ζωῆς, τῆς ἐλλείψεως ἐπὶ τέλους κάθε μέτρου καὶ κάθε αὐστηρῆς λογικῆς στὴν προσπάθεια τῆς ἐκπληρώσεως—ἔξηγον τὴν οἰκονομία τῆς δργανικῆς δημιουργίας, τὸ ἀπεριόριστο τῆς ποικιλίας τῶν εἰδῶν, τὴν γεωγραφικὴ τους διανομὴν.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

στὰ διάφορα σημεῖα τοῦ πλανήτου μας, τὴν ἀφθονία ἢ τὴ σπανιότητα τῶν ἀτόμων ποὺ τ' ἀποτελοῦν, δ.τι ἐπὶ τέλους εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν ἔξωτερικῶν συνθηκῶν, ἀλλὰ ὁ ἔσωτερικὸς λόγος τῆς ἔξελιξεως εἶναι—καὶ μένει—ἄλλος. Καὶ εἶναι περιττὸ νὰ τὸν ἐπαναλάβω ἄκομη μιὰ φροδὰ ἔδω.

. . . ‘Υπάρχει μιὰ ἐρότητα ἀγαμφισβήτητη στὴν ἐπίγεια ζωῆ. Ὁλλὰ δὲν εἶναι ἐνότητα συνθέσεως, τύπου, σχεδίου, σκοποῦ. Ἡ ἐπίγεια ζωὴ ἀναπτύσσεται σὲ διάφορες γραμμὲς καὶ, ἐπομένως, πλαϊ στὴν κοινότητα τοῦ πελῷωμένου ὑπάρχει ἡ διαφορὰ τῶν δδῶν ποὺ δὲν πρέπει νὰ τὴν παραβλέψουμε. ‘Υπάρχουν δυὸ μεγάλες κατευθύνσεις: ἡ φυτικὴ ζωὴ καὶ ἡ ζωικὴ ζωὴ. ἀπ' τὴν δποία ἔμελλε, ὅταν σὲ μιὰ ἀγνωστὴ στιγμὴ ἐβλάστησε ἡ ψυχὴ, ν' ἀποσχισθῇ καὶ νὰ μεγαλυνθῇ ἡ ἀνθρωπότητα. Πλάϊ τους ὑπάρχουν ἕνα πλῆθος δεύτερες ἡ τοίτες,— παραπόταμοι τοῦ μεγάλου ποταμοῦ τῆς ἐπίγειας ζωῆς. Ἐὰν παρατηρήσουμε τὴν ἐπιφάνειά τους, θὰ τὶς δοῦμε νὰ διασκορπίζονται σὲ μιὰ ἀπειρία ἀπρόβλεπτων ἔκδηλώσεων, ἀνταγωνιζόμενων καὶ ἀσυμβίβαστων μεταξύ τους· θὰ δοῦμε δυσαρμονία καὶ ἐπαύξηση τῆς πολυπλοκῆς, μιὰ ἔλλειψη αὐστηρῆς τάξεως, βηματιστοὺς ἐπὶ τόπου ἡ ἐπανόδους πρὸς τὰ πίσω· θὰ δοῦμε τὸ τυχαῖο καὶ τὸ ἀπρόβλεπτο νὰ κατέχουν τὴν πρώτη θέση· ἀλλὰ στὸ βάθος ὑπάρχει μιὰ ἀδιάκοπη πρόοδος, μιὰ βαθμιαῖα ὀρίμανση τῶν ἐπίγειων καρπῶν ποὺ ἐκφράζει τὴ βαθειὰ ἀνάγκη τῆς ἐκπληρώσεως μιᾶς «ἐποχῆς»—μιᾶς ἀπὸ τὶς φάσεις ἡ περιόδους τὶς ἀναγκαῖες ἔσωτερικὰ—τῆς ἴστορίας αὐτοῦ τοῦ πλανήτου, καί, a fortiori, τῆς ζωῆς ἐν γένει τοῦ «ἡλιακοῦ κόσμου»,— «ἐποχῆς» ποὺ εἶναι ἡ μόνη ἐνότητα τοῦ ἐνόργανου ἐπίγειου κόσμου, ἐνότητα γόνιμη, ἀπείρως πλούσια, ἐνότητα ποὺ κατανέμεται σ' ἓνα θαυμαστὸ πλοῦτο καμπυλῶν μὲ ἀπειρη ποικιλία τροχιῶν καὶ ρυθμῶν ποὺ διασταυρώνονται, σμίγουν, πλέκονται μὲ τρόπο ποὺ ζαλίζει τὴν πιὸ εὐλύγιστη, τὴν πιὸ δυνατὴ διάνοια. . .

ΟΚΤΩ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: AN. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

E.Y.D πλΣΚ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006